

COMUNN DUCHAIL NA H-ALBA

An dara Rabhadh Bliadhnail do Luchd Aiteachaidh na Gaeltachd,

AIR AITEACHADH CHROITEAN AGUS CHARAIDHEAN.

"Gu-dearbha cha robh comunn riann againn na's féumail agus na's càirdeile na 'n COMUNN DUCHAIL. Tha è dùchail do-rireadh. Is è so a' cheart ni 'bha dh-easbluidh òirnn: agus tha mi 'an dòchas gu'n cur A' Chléir agus an Sluagh an guallean ris a chum a rùn fìor chliùiteach a chur air aghaidh."—AN T-URRAMACH, DR M'LEÒID, GHLASCHO.

"Ged tha mi 'ereidsinn nach dean ni sam-bith ach toirt an t-soisgeil, dhachaidh, gu-h-éifeachdach a dh-ionnsuidh gach teaghlach, soas an t-sluaigh àrdachadh, gidheadh is è mo bharail gu 'm bi an Comunn Dùchail 'na shaighdear tochairte fìor fhéumail chum an Soisgeul féin a chur air aghaidh."—DR CHALMERS.

Tha mu bhliadhna air dol seachad a-nis o'n chuir an COMUNN DUCHAIL focal a dh-ionnsuidh nan Gaël air eòlas agus obair tuathanais. Fhuair na leasan agus na sanasan, a chàidh thoirt air a' bhliadhna 'dh-fhalbh, fìor thàrbhach agus fìor fhéumail do àireamh mhòr de luchd-aiteachaidh na dùcha. Tha na croitearan agus na cosnaich a bha roimhe cleachdta a-mhàin ri aon bhàrr gòrm, eadhon buntàta, a thogail 's a' bhliadhna, a-nis a' togail caochla bàrra. Air a' bhliadhna 1846-7, thogadh caochla seòra an-deigh 'cheile airson lòn do dhuine 'us do dh-ainmhidh. Tha è 'nis soilleir gu'n soirbhich fàs iomadh bàrr air feadh Gaeltachd na h-àird-an-iar nach robhtar a' gnàthachadh roimhe mar tha *neupan, bitis, mangul-ursal, cìl, &c.* Fàsaidh iad sin le trèdachadh ceart ann an taobh an-iar na Gaeltachd mar dh'-fhàsas iad 'an àit air-bith eile de Bhreatainn.

Ann an iomadh àit thàtar a' toirt air aghaidh le mòr bhuannachd, tuathanas a' chaibe, inneir fhliuch, bearradh gòrm, biadhachd prasaich a-réir mar chaidh sheòladh leis a' Chomunn; chaidh bàrr tròm lionmhor de fheur-cuir Eadailteach, de bhuntàta, agus de chàl mòr (drumhead) a thogail anns an aon bhliadhna às an aon talamh, ach fo 'n t-seann chleachdadh-aiteachaidh, cha ghabhadh togail ach aon diùbh sin. Ann an ionad àraid thug an ceathramh cuid de acair luach leth-cheud pùnd fìor bhàrr uaithe 'san aon bhliadhna, fhuair dh' fìor chinntean air so.

Thàtar a' faotainn làn mhiseachd air gach làimh gu dol air aghaidh leis an rùn chliùiteach so—chum staid nan croitearan agus nan cosnach ath-leasachadh, ùine sin tha an Comunn Dùchail fìor mòr dnuarachd a' tairgse nan seòlaidhean a leanas:—

Claiseachadh.—Beag no mòr mar tha agad de dh-fhearann, acraichean, no seathamh-pàirt-deug de dh-acair, is còir dhuit d' uile sgil a ghnàthachadh, chum a dheanamh torach—saoth-rachadh air le d' uile dhìchioll, mar ghàradh càil. Fosgail suas claisean no guitearan 'n ad fhearann, a dh-easbhuidh so, seasaidh agus lodaichidh an t-uisge 'bu chòir a dhol a mhathachadh an fhùinn agus mar so furaichidh, millidh agus grodaidh è freumhan do phlàntana. Ma's math leat bàrr tàrbhach fhaotainn, féumaidh tu cothram a thoirt do gach plantan air beathachadh a tharruing o'n àile 's o'n talamh;—no ann am briathraibh eile féumaidh tu comas a thoirt do 'n talamh air do bhàrr a bheathachadh, le biadh freagarrach a thoirt dà.—Nìtear so le mathachadh a dh' fhaodar a roinn 'n a dhà sheòrsa, eadhon, innear *theann* agus *bhog*.

Innear Theann.—Is còir i so a chruinneachadh gu-cùramach o na beathaichibh 'us o no pòraibh luibheanach,—duilleagan seargta, criadh loisgte, lusan salach, luath, pòll, feamainn agus gach spruilleach eile. Rachadh na stuthan sin a mheasgachadh 'an ceann a cheile, an cumail o chaitheamh, le an còdaich thairis, chum an dìon, cho math agus a ghabhas deanamh, o ghaoith, o ghréin 's o uisge,—faodar breath de thalamh tròm a chur thairis orra.

Innear Bhog.—Is còir i so a ghlèidheadh, rachadh gach dreabhas air feadh an tìghe, uisge a' bhàich, stuth an tìghe dhìomhair a chruinneachadh ann an amar. Faodar amar a dheanamh de bharail air a chur fodha 's an talamh, no tòll a dheanamh air a chàramh suas air gach taobh le *aspalte*, clach 'us aol, no criadh. Oibrichidh innear bhog air bàrr aig gach céim de 'hàs mòran na's fearr agus na's luaithe na innear theann. oir gabhadh an innear theann ùin fhada mu'n dearg an ùir oirre chum na freumhan òga 'bheathachadh.

Cladhach, (trenching.)—Tha cladhach leis a' chaibe mòran na's féumail do'n talamh na cladhach a' chrùn, agus gach mìr nach do chladhaicheadh fathast gu 'iochdar leis a' chrùn no leis a' chaibe, is còir a dhol fodha ann cho foda agus a gheibhear talamh maith—abair dhà no trì bhéumair air doimhne. Faodar cladhach no ruadhachadh dà bhéum no dà spaid air doimhne 'dheanamh mar a leanas:—Tog béum de 'n talamh, a ruith o thaobh gu taobh aig ceann uachdarach a' mhìr thalamhainn a tha thu dol a chladhach agus giùlain leat è ann am barradh gu ceann eile an iomair, a lionadh na claise, a nìtear aig a' cheann ìochdarach. An-deigh dhuit so a dheanamh, thoir béum eile às an taobh uachdarach agus cùidhlig sìos è mar chaidh sheòladh cheana. Tha 'nis clais, dà bhéum air leud agus aon air doimhne ann an taobh urrad a' mhìr air am beil thu ag obair, agus faodar a riochdachadh mar-so $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$. A' seasamh anns a' chlais agus taobh a' mhìr air am beil thu ag obair, air do làimh dheis, tog àireamh 3 agus tilg sìos è o cheann gu ceann air an dòigh ghnàthaichte.

An-sin, tòisich air àireamh 4, agus tog a-mach è a-lion spaid 'us spaid, 'ga chur air àireamh 3. Bheir so àireamh 3 dh-ionnsuidh chòmhnuid (level) agus faodar 'fheuchainn mar-so

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$. A' tòiseachadh a-rist aig taobh urrad a' mhìr, tionndaidhear àireamh 5, an ùir uachdarach, thairis do'n chlais às an tugar àireamh 4, agus an uair a chrìochnaichear an t-sreath sin, tionndaidhear àireamh 6, béum na h-ùir ìochdarach, thairis air uachdar àireimh 5, agus lionaidh e suas an t-àit 's an robh àireamh 2. Faodar an cladhach so a thoirt air aghaidh le aon neach no le dithis. Tionndaidheadh A.B. beagan air thoiseach air an fhear eile àireamh 3, leanadh a chòmpanach C.D. è, a' tilgeadh àireimh 4 air àireamh 3

$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$. Tha A.B. fathast air thoiseach, an-sin, a' cur àireimh 5 thairis do àit àireimh 4. Tha C.D. a' tighinn, agus a' cur àireimh 6 air àireamh 5. Nìtear cladhach trì bhéumair air doimhne air an dòigh chéudna, ach an so féumar trì chéumair air leud agus dhà air doimhne a thoirt às an taobh uachdarach an àm tòiseachaidh. 'S an taobh deas gu h-àraid mu Lunnainn thàtar a' gnàthachadh spaidean leathann domhainn air-son na h-oibre so, agus leò sin thathas ag oibreachadh an fhearainn gu-co-lionta agus an-lòrg sin, a' faotainn deagh thoradh às. Do-bhrìgh gu'm beil an t-uisge, gu-tric, a' siolaidh sìos brìghmhorachd an fhùinn gu 'iochdar, is còir an ùir ìochdarach a chladhach suas, chum agus gu'n ruig freumhan nam planntan air brìgh na talamhainn. Tha fore no gobhlag gu-tric fìor fhreagarrach air-son na h-ùir ìochdarach a thogail suas. An-deigh do dhuine am béum uachdarach a thionndaidh leis an spaid, faodaidh balachan mic an ùir ìochdarach a bhriseadh suas le fore. Mar bi croitear no gàradair an achaidh comasach air a thalamh uile 'ruadhachadh dhà no trì bhéumair air doimhne air aon seasan, cùmhniceadh è bàrr no luibhean fad-fhreumhach mar tha, currana, bitis, mangul-ursal, currana geala, agus currana Belgianach, a chuir anns an talamh a's doimhne 'chaidh chladhach.

Air dhuit do thalamh a dheagh chlaiseachadh, 'innearachadh agus a chladhach, is è an ath nì féumail a tha agad ri thoirt fainear, do bhàrr a shuidheachadh air an àm cheart agus oidhirpeachadh ri bàrr an-deigh bàrr a thoirt às an aon talamh 's an aon bhliadhna. Gabhadh so deanamh gu-cothramach le aire thoirt do na riaghailtibh a thug sinn dhuit gu h-àraid a thaobh ùine barrachaidh agus cumail suas brìghmhorachd an fhùinn le innearachadh teann, ach na's ro fhèarr le innearachadh bhog. Seòlaidh sinn so dhuit mar a leanas.—

Barrachadh lionmhor, no barr an-deigh barr.—Faodaidh tu dà bhàrr no trì, a thogail air aon mhìr thalamhainn air an dòigh so:—Beachdaich gu tràthail air staid fhabharaich na h-aimsir agus suidhich buntàta luatharach de sheòrsa sam-bith ann an àite freagarrach. Gabh siol-cuir de bhuntàta beag gun aon dhiùbh a ghearradh idir, cuir gu-math fada fodha 'san ùir iad, còmhaich thairis iad le luath, raiceach no stuth freagarrach eile chum an gleidheadh o reothadh a' gheamhradh. Suidhich iad 'nan sreathaibh dà throidh o'cheile agus aon troidh eadar gach sgoiltean. Cuir dà riadh sheogail eadar gach sreath, agus uisgich an seogal gu-math le innear bhuig, dà uair no trì roimh theachd an Dara-mios (February.) Anns a' Mhàrt suidhich pònair leis a' phleadhaig, air gach sreath bhuntàta trì troidhean o'cheile; no, anns a' Cheathramh-mios (April) cuir gràine de 'n pheasair Easbuigeich eadar gach sgoiltean buntàta. Mur 'eil bò no muc agad agus gu'n gabh meacana cur gu buannachd dhuit, faodar an cur an àit an t-seogail.

Tha sinn ag earbsadh gu'n do shuidhich thu càl luatharach Uorc, sea òirlich o'cheile 'an talamh deagh-innearaichte 's an Naodhamh-mios (September,) bithidh è-sin ullamh air-son 'ath-shuidheachadh 's a' Mhàrt, eadar na sreathaibh buntàta; oir buaintear na meacana agus an seogal do 'n bhò agus do'n mhuc roimh dhara seachduin a' Mhàigh. Suidhichear, uime sin, 'nan aite càl Uorc, mu 'n còir an *cal Drumhead* a chàidh chur air an Naodhamh-mios 'ath-shuidheachadh 'sa Mhàigh gu leabaidh eile. Féumar è so, ath-shuidheachadh a-rist gu-cùramach, air an t-Seathamh-mios (June,) chum freumhan làidir a thoirt dà, gu bhì air a shuidheachadh a-mach, air a' char mu-dheireadh, 's an Ochdamh-mios (August.) Faodaidh è fàs cho maith 'us ged rachadh a shuidheachadh a-mach 'sa' Mhàigh.

Abair, a-nis, gu'n deachaidh am buntàta 's an seogal a shuidheachadh air an Deicheamh-mios (October,) no cho

luath 's a ghabhas deanamh an-deigh sin a' phònair no 'pheasair 's a' Mhàigh, càl luatharach Uorc, mar-an-céudna 's a' Mhàrt bithidh am fear mu-dheireadh ullamh gu féum, air an t-seathamh-mios agus ma chuirear gu féum tràthail è, cha chuir è amaladh air fàs a' bhuntàt.

Cho luath agus a thogar slat bhuntàta, tog stoc de chlàl drumhead às a leabaidh, gu-cùramach, dean tòll anns an t-sreath às an tug thu 'm buntàta, agus a' cumail an stoc chlàl suas gu-freagarrach, 'na do làimh suidhich anns an tòll è, tarruing an ùir gu-soerach ri 'fhréumhan gun dad a' dhinneadh a dheanamh air, dòirt innear bhog air, a neadachadh na h-ùire ri freumhan an stoc. Faodar tuilleadh talamhainn agus boglaich a chur ris, mar bhios féum aig. Ma chleachdar an seòl so, faodaidh sùil a bhì agad ri bàrr buntàta 'us càil drumhead, gach stoc a' cothramachadh o dheich gu fichead pùnd, roimh theachd an Ochdamh-mios. Faodaidh tu mar-so, le slat eadar gach stoc, 450 a thogail air seathamh-pàirt-deug de dh-acair. Thoir so fainear. An Ionar-nis, tha 'n càl so a' deanamh 1d. agus 1jd. an stoc. Mar so ma chuirear 6d. air gach ceann is è luach do mhàrgaid L.1, 17, 6d, o'n bhàrr so.

Le leantuinn an t-seòil bhàrrachaidh a chaidh a-nis a chur romhad, faodaidh tu gach seòrsa barra leanas, a thogail air seathamh-pàirt-deug an acair, an tomhas fearainn a bhàtar roimhe, a' cur fo bhuntàta leis féin,—

- 1-d. Bàrr tròm seogail.
- 2-ra. Bàrr math de chlàl luatharach.
- 3-s. Làn Bhàrr de bhuntàta luatharach.
- 4-h. Bàrr cuimseach de pheasair no phònair.
- 5-h. Deagh bhàrr de chlàl drumhead, agus ma shuidhichear fàrusgagan Ierusalem air an Dara-mios, ann am meadhon gach sreath sheogail, slat o'cheil, bithidh agad.—
- 6-h. Deagh bhàrr fhàrusgag Ierusalem, agus an talamh an òrdugh cho math no na's fearr, fo bhrod mathachaidh, agus ceart tuathanas aig ceann an t-seòsan, na bhitheadh è fo aon bhàrr buntàta. Gun innear bhuig cha ghabh an toradh tròm so togail. Is i an innear so iuchair gàradairachd agus tuathanais thàrbhaich. Is nì ro fhéumail ath-shuidheachadh tric agus rachadh a dheanadh do-ghnà le innear bhuig. Is còir do 'n Croitear spot ullachadh air-son *Lucerne* agus ma ghabhas e faotainn, cuireadh è ros no planntana an fheòir *Thusagaich* ann an talamh mòintich, gheibh è iad so fìor fhéumail 'n an àm féin.

Thigeadh do gach neach is urrainn Beurla a léughadh agus a thigsinn, Miosachan a' Chosnaich, no mar theirear ris ann an càinnt an t-Sasannaich, *The Industrial Magazine*, fhaotainn. Tha an leabhran so 'tighinn a-mach air gach mìos, air *da sgillinn*. Tha è 'g innseadh uile ghnìomhran a' Chomuinn agus a' toirt a' h-uile seòlaidh a ta féumail chum maith a' chosnaich a chur air aghaidh. Gheibhear ann an Ionar-nis è.

Is còir dhùinn iomradh gu'm beil na croitearan agus na cosnaich a ghabh ar seòlaidhean air a' bhliadhna so 'chaidh, air mòr bhuannachd fhaotainn uatha, tha iad a-nis a' togail caochla bàrra an àit bhuntàta. Maille ris na chàidh ainmeachadh cheana, Chomhairlicheamraid dhòibh, currana geala, uinneanan, freumhan bitis, liatus, léigisean, néupan 'us pònair, a chur. Mur gabh an liatus reic, oir fàsaidh è gle bhras, faodar a chur anns na leapaichibh bitis, uinnean 'us curran, agus an toirt do na mucan agus do na rabaidean mu'n dean iad cron sam bith air na barraibh sin. Mur 'eil è comasach do'n choitear muc a chumail, is còir dhà fenchainn ri rabaidean a thogail. Le boc agus dà rabaid bhoirionn a chumail, oir siolaichidh iad gu dlù, faodaidh è aon a chur anns a' phoit. dà uair 'san t-seachduin, agus mar-so, canar a bhì air a bhòrd, gach treas là de'n bhliadhna. Tha so anabarrach féumail do mhòran, nach urrainn ruigeadh air làn beòil de dh-fheòil, rè na bhliadhna, agus a ta an lòrg sin gu-tric a' fulang droch shlainte. Paidhidh innear agus boinean nan rabaid cosdas an cumail suas.

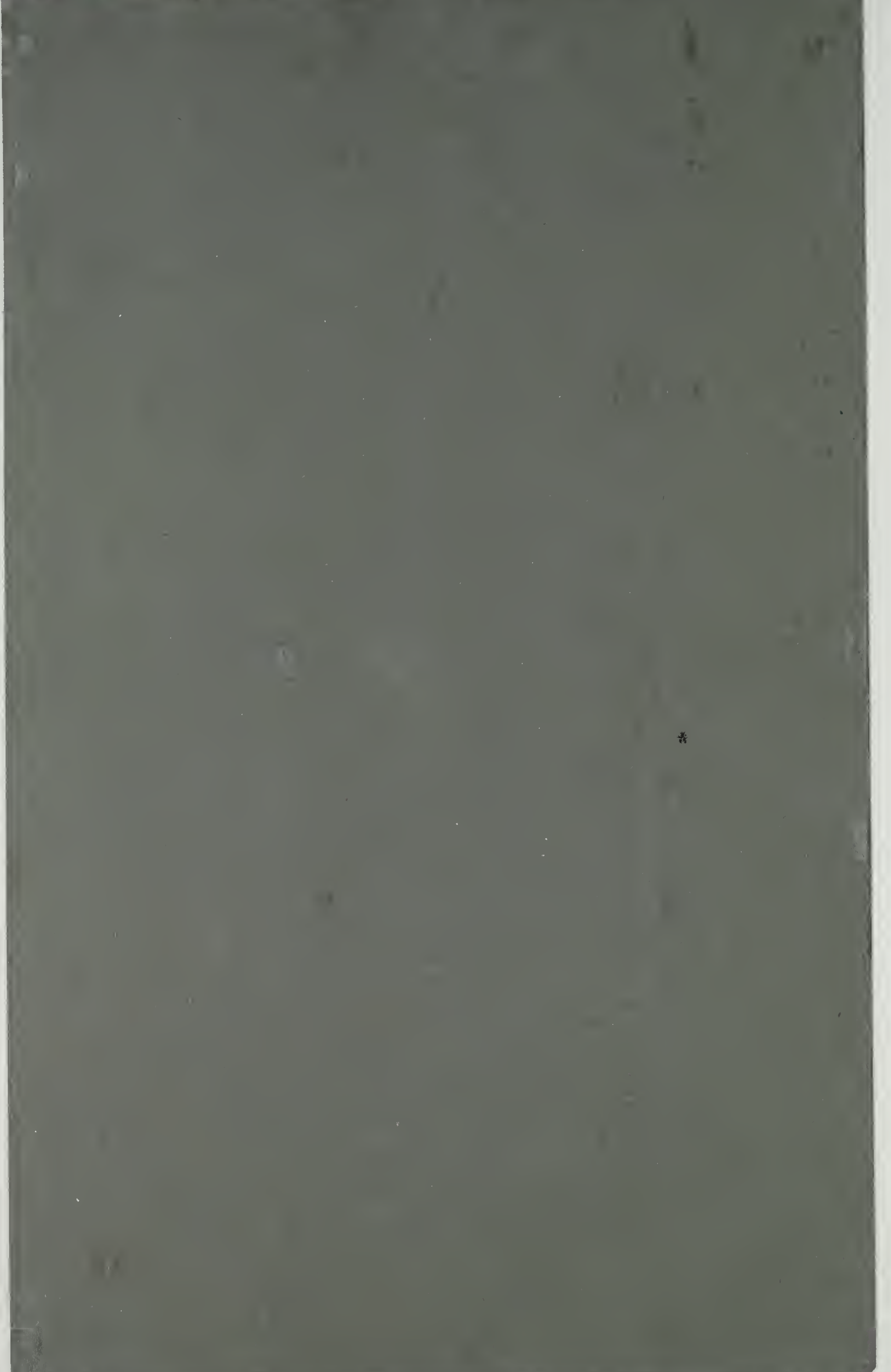
Agus a-nis anns 'cho-dhùnadh guidheamaid soirbheachadh dhùibh fo bheannachd an Uile Chumhachdaich, oir is è, a bheannachd-san a-mhàin, a nì saibhir. Agus tha sinn, le mòr urram, ag iarraidh air muinntear chomasach, bheartach, co-oibreachadh leinn agus còmhnadh a dheanamh rùinn, chum staid a chosnaich ath-leasachadh.

COMUNN DUCHAIL,
na h-Alba.

Dunedinn, Sraid a' Phrionnsa,
An Ceud-Mios, 1848.

x

